

Tác giả “Nụ cười sơn cước” rất ít... cười

Nhạc sỹ Tô Hải, tác giả của bài hát nổi tiếng “Nụ cười sơn cước” là một người trầm tư, nghiêm nghị, có vẻ ngoài lạnh lùng, thậm chí khó gần. Chẳng cứ gì bây giờ, tuy ông luôn hết lòng sống rất tình cảm, nồng hậu với bè bạn, nhưng hiếm khi thấy một nụ cười trên môi ông.

Dân tộc Mường chiếm một tỉ lệ dân số khá đông trong các dân tộc ở miền núi phía Bắc nước ta và có bản sắc văn hóa độc đáo. Nhưng có lẽ rất nhiều người biết đến và thêm yêu những bản Mường, chủ yếu ở tỉnh Hòa Bình là từ một bài hát nổi tiếng **“Nụ cười sơn cước”** của nhạc sỹ Tô Hải.

Các anh bộ đội thời kháng chiến chống thực dân Pháp không ai không biết bài hát này. Mãi tới tận hôm nay và chắc chắn về sau nữa, bài hát vẫn được tuổi trẻ ưa thích, say sưa hát: *“Ai về sau dãy núi xanh lơ nhẵn rằng tim tôi chưa phai mờ, hình dung một chiếc thắt lưng xanh, một chiếc khăn màu trắng trong, một chiếc vòng sáng long lanh với nụ cười nàng quá xinh...”*.

Bài hát có giai điệu rất ngọt ngào, duyên dáng, điệu đà với tiết tấu khoan thai, uyển chuyển của nhịp van-xơ ngay lần đầu tiên nghe đã khiến người ta phải chú ý, rồi nhanh chóng yêu thích, đam mê. Một chút băng khuâng, man mác, diễn tả một cảm giác xao động của trái tim non trẻ lần đầu tiên biết yêu, nhưng mới chỉ thắm kín, cất giấu ở trong lòng mà chưa thể ngỏ, trao. Cảnh, tình vừa rất thực lại có chút hư ảo, diễn tả sinh động tâm trạng tác giả - khi ấy là một chàng trai tiểu tư sản người Hà Nội, xếp bút nghiên, khoác balô lên đường kháng chiến.

Nhạc sỹ Tô Hải đã rất say sưa kể cho tôi nghe “đầu đuôi xuôi ngược” việc viết nên bài hát này: *“Năm 1947, mình đóng quân ở huyện Kim Bôi, tỉnh Hòa Bình. Tình cờ quen biết một cô gái Mường tên là Phẩm. Vừa mới giao lưu chút ít rồi lại phải theo đơn vị ra đi. Cái lúc “người lên ngựa, kẻ chia bào” cũng khá bịn rịn. Thế là mình mang theo hình ảnh người con gái ấy trên khắp các nẻo đường chinh chiến. Rồi sáng tác nên bài “Nụ cười sơn cước”*.

Có chuyện vui mình kể cậu nghe: “Sau ngày hòa bình lập lại, vào khoảng năm 1957, 1958 gì đó, mình không nhớ rõ, đang sống với vợ, con ở 26 B phố Huế, bỗng một ngày có hai người, một nam, một nữ xuất hiện trước cửa nhà. Đó chính là cô Phạm cùng người anh ruột đã lặn lội từ Hòa Bình về thủ đô tìm mình. Thì ra khi bài hát lan truyền, nghe được, Phạm định tình yêu sẽ khiến mình chờ đợi, về tìm mình với hy vọng nối lại duyên xưa. Thấy mình đã có gia đình, người anh trai cô Phạm nói: “Anh lấy vợ rồi à, thế thì còn nước non gì nữa”...

Nghe câu chuyện trên, tôi mạo muội hỏi người nhạc sĩ đàn anh: “Thì đúng rồi còn gì nữa. Sao anh không nối tiếp liên lạc sau đó để duy trì mối tình để người ta chờ đợi, mà những mười năm? Anh có chút ân hận gì không về “kỷ niệm” này?”. Ông khẽ động đậy làn môi, nhovn miệng chút xíu để nói: “Cậu tính, đã có gì đâu, mới chỉ quen biết mình sao dám ngộ nhận được. Vả lại, mình cho rằng, họ quý bộ đội, tình quân dân mà, chứ sao có thể có tình ý gì, bọn mình chỉ có chiếc balô với khẩu súng, nay đây mai đó, khi ấy mới trên 20 tuổi, nào đâu dám nghĩ chuyện xa xôi. Nên chẳng thể cho rằng mình phụ tình được. Nhưng dẫu sao mình cũng rất ái ngại, băn khoăn cho cô Phạm. Thế là mười năm chờ mình. Qua đây, mình hiểu thêm được phụ nữ Việt Nam, phụ nữ Mường...”. Tôi lại hỏi Tô Hải: “Thế sau đó bà xã anh có biểu hiện gì không?”. Trả lời: “Chỉ lấy làm thú vị, càng hiểu và càng quý mình thôi”.

20 tuổi viết được bài hát để đời, liên quan đến một nụ cười! Quả là một tài năng hiếm có. Nhưng ở Tô Hải, tôi thấy ông có một điều lạ. Bắt đầu nổi tiếng từ rất trẻ, nổi tiếng bằng... “nụ cười”. Chẳng cứ gì bây giờ, tuy ông luôn hết lòng sống rất tình cảm, nồng hậu với bè bạn, nhưng hiếm khi thấy ông cười. Mà ngay từ thời trẻ hình như cũng như thế. Tôi nhìn cả chục tấm ảnh ông chụp thời trai trẻ chẳng tấm nào ông cười. Ngay cả tấm ảnh chụp ông cùng mấy nhạc sĩ khác trong lớp học bồi dưỡng âm nhạc đầu tiên do hai nhạc sĩ Triều Tiên dạy. Rồi khi thành lập Hội Nhạc sĩ Việt Nam, trong khi mọi người vui tươi hơn hẳn thì ông cứ trầm tư, nghiêm nghị, vẻ mặt khó đăm đăm.

Ai mới tiếp xúc với ông thì rất ngại, cảm thấy khó gần. Từ người bình thường đến người nổi tiếng, ngay cả khi họ tỏ rõ sự ngưỡng mộ một

số tác phẩm của ông Tô Hải cũng chỉ đáp chuyện hết sức xã giao, đầy vẻ lạnh lùng. Tôi không khỏi ngạc nhiên: phải nói ông là một người thành đạt, lại nổi tiếng từ rất sớm, luôn được mọi người nể trọng, để lại nhiều tác phẩm danh giá, khiến công chúng ái mộ. “Tiếng hát biên thùy” là hợp xướng đầu tiên ở nước ta chứng chắc bề thế, ai nghe cũng thích thú. Hồi giặc Mỹ leo thang chiến tranh ra miền Bắc, bài “Sẵn sàng bắn” của ông hùng hực khí thế khiến toàn quân dân nức lòng cùng tiên tuyến đẩy mạnh cuộc kháng chiến chống Mỹ. Rồi từ “Mặt đất thân yêu”, “Lời thề Tổ quốc” phơi phới niềm lạc quan, sừng sững tư thế của dân tộc đang gan góc anh hùng. Không thể kể hết được những bài hát đã có sức sống mãnh liệt một thời, đến hôm nay nghe lại, ta vẫn còn thấy náo nức, ấm lòng.

Ông lại là một tài năng quý hiếm: chỉ tự học nhạc là chủ yếu. Ngoài dự lớp bồi dưỡng sáng tác nói trên, không có dự học chính quy ở đâu nhưng tác phẩm của ông chứng chắc cả trong hai lĩnh vực thanh nhạc và khí nhạc. Chắc chắn sẽ rất ít người biết chi tiết: Trong khi nhiều nhạc sĩ được đào tạo bài bản ở nhạc viện nhưng vẫn không thể tự phối khí thì hầu hết các bài hát của ông thu đài, đĩa, biểu diễn đều do ông tự hòa âm, phối khí. Ông lại là tác giả phần âm nhạc của rất nhiều vở kịch và bộ phim có giá trị như: “Chị Nhàn”, “Tiền tuyến gọi”, “Câu chuyện “Iéc-kút”, “Người đốt đèn” (kịch) và “Bài ca ra trận”, “Tự thú trước bình minh”, “Cuộc chiến đấu vẫn tiếp diễn”, “Xa và gần” v.v... Phải có năng lực viết khí nhạc như thế nào, ông mới viết được cho 151 vở kịch và bộ phim. Đó là chưa kể nhiều công-xéc-tô, xô-nát và các hình thức tác phẩm khí nhạc khác.

Tài năng và những thành quả được ghi nhận như thế, sao ông không tươi, vui? Không! Tuy từ 1965 trở đi, ông không còn đảm nhận chức vụ gì nhưng luôn là người không thể thiếu trong các nơi ông công tác mà thời gian dài nhất là nhà xuất bản âm nhạc. Chính ông là người đầu tiên có công đề xuất, thuyết phục lãnh đạo nhà xuất bản in phần đệm pianô kèm giai điệu ca khúc mà trước đó chưa hề có. Và lại, chính ông chủ động từ chối mọi lời đề nghị làm quản lý kia mà! Cũng có thể chuyện gia đình, đời sống riêng tư chẳng? Cũng không. Ông thỏa mãn hạnh phúc với cuộc sống gia đình: các con đều phương trưởng, đàn ông. Người vợ trẻ đẹp, ít hơn ông tới vài chục tuổi - một cô giáo quê gốc ở Lạng Sơn - rất đỗi thương yêu và tận tụy vì

ông. Ngôi nhà của ông ở ngoại thành Sài Gòn hiện nay luôn tấp nập bạn bè lui tới, luôn đầy ắp tiếng đàn, tiếng cười của học sinh đến học sáng tác do ông dạy. Cuộc sống như thế, gặt hái như thế, mà trông ông lúc nào cũng cứ phiêu muộn, ưu tư.

Khổ người cao lớn, bộ râu con kiến luôn được tỉa gọn, tóc không để dài, luôn chải ngược về phía sau, ánh mắt luôn ánh lên vẻ lạnh lùng, cất lời thì luôn có âm lượng quá mức cần thiết khiến ai mới gặp cũng dễ nghĩ ông gần với một võ sư hơn là một nhạc sĩ. Cũng vì vậy mà cả Huy Du, Nguyễn Văn Thương đều từng nhận xét trước mặt Tô Hải: “Giữa tác phẩm và diện mạo Tô Hải có sự đối lập rất lớn. “Nụ cười sơn cước” thì duyên dáng, tình, lãng là thế mà “dung nhan” anh thì lại khác xa”.

Mấy năm nay nhờ kiến thức khá thông thái về văn hóa, nghệ thuật, ông đã viết tới vài trăm bài báo, góp phần phê phán, uốn nắn mọi biểu hiện lệch lạc và biểu dương những tốt đẹp trong đời sống âm nhạc cộng đồng. Chia tay ông lần gần đây nhất, trước khi ông bay vào thành phố Hồ Chí Minh, tôi bồi hồi nói với ông:

“Anh Hải ơi! Hãy luôn trở lại với “Nụ cười sơn cước” ngày xưa đi. Vô tư, thoải mái, thanh thản đi anh. Mọi người luôn yêu và nhớ anh. Hãy năng ra Hà Nội với anh em, anh nhé!...”

<http://ca.cand.com.vn/vi-VN/vanhoathethao/guongmat/2006/2/63901.cand>

Nụ cười sơn cước

*Tôi nhớ mãi một chiều xuân chia phôi,
mây mờ buông xuống núi đồi
và trong lòng mưa hơn ở ngoài trời.
Cỏ cây hoa lá, thương nhớ mãi người đi
và dâng sâu lên mi mắt người về.*

*Thơ thân đàn chim ngừng tiếng hát,
mưa Xuân đang tưới luống u sầu,
buồn cho dòng nước mờ xóa bóng chim uyên
và gió chiều còn khóc thương mãi mối tình còn vấn vương.*

*Ai về sau dãy núi Kim - Bôi,
nhấn giùm tim tôi chưa phai mờ,
hình dung một chiếc thắt lưng xanh,
một chiếc khăn màu trắng trắng,
một chiếc vòng sáng lóng lanh,
vời nụ cười nàng quá xinh.*

*Nàng ơi, tôi đã rút tơ lòng,
dệt tơ bằng mấy cung yêu thương
gởi lòng trong trắng,
của mấy bông hoa rừng
đời đời không tàn với khúc nhạc lòng tôi.*

NỤ CƯỜI SƠN CƯỚC VÀ TÂM SỰ CỦA NHẠC SĨ TÔ HẢI

Biên soạn: Phan Anh Dũng

Cách đây 2 tuần, Nhà Văn, Nhà Báo Uyên Thao, người chủ trương Tủ Sách Tiếng Quê Hương ở Virginia có cho tôi biết quyền hồi ký của Nhạc Sĩ Tô Hải sẽ được phát hành vào khoảng tháng 5 năm nay. Anh có gởi 3 bài viết với lời bạt về quyền hồi ký của NS Tô Hải, lời giới thiệu của Nhà Báo Lê Phú Khải và của chính anh. Đề tựa "Hồi Ký Của Một Thằng Hèn" đem đến cho tôi một sự chú ý đặc biệt!

Nhắc đến Nhạc Sĩ Tô Hải, tôi không khỏi không nhớ đến bản nhạc "Nụ Cười Sơn Cước", được nhiều ca sĩ trình bày và thính giả yêu thích. Trong một thời gian ngắn, tôi đã tìm thấy nhiều tài liệu về Ông trên internet: Ông là một trong những thanh niên với bầu nhiệt huyết hăng hái tham gia kháng chiến chống Pháp, ở lại miền Bắc sau hiệp định Genève, gia nhập đảng và được nhiều tưởng thưởng từ chế độ Cộng Sản. Sau 1975, Ông đã nhận thấy sự thật náo nê khi vào Sài Gòn (Ông gọi là "Đi Thực Tế Miền Nam sau Giải Phóng"). Sau thời kỳ "Đổi Mới", Ông đã không ngại lên tiếng cho biết đã "phí nửa con tim" để viết hàng trăm bản nhạc tuyên truyền phục vụ đảng trong thời chiến tranh. Tiếc thay, các bản nhạc ấy chỉ nhất thời, không thể tồn tại với thời gian!

Thích thú nhất là được biết tuy nay trên 80 tuổi nhưng Ông rất cấp tiến, sử dụng máy tính "laptop" mỗi ngày (hình ở dưới) và có trang blog bắt đầu từ năm 2007 trên yahoo để đăng các bài viết rất nóng bỏng và chân thật từ Sài Gòn. Ông cũng dùng phương tiện này để viết thư qua lại với nhiều người - Ông kêu họ là "Bạn, (friend)" và Ông xưng là "Tớ"!

Ông có lối viết giản dị, tếu, tự diễn mình và rất thật tình nên được nhiều bạn trẻ, đáng tuổi con cháu yêu mến. Sau 1975, Ông bắt đầu công việc dịch thuật vì thông thạo nhiều ngoại ngữ. Khi tôi khởi sự viết trang này thì mới đây Ông vẫn tiếp tục "dấn thân" chẳng hạn như

xuống đường biểu tình phản đối Trung Cộng về Hoàng Sa và Trường Sa. Ông cũng vừa gửi một bài viết cho Đài BBC Luân Đôn trong đó nhắc lại một bản giao hưởng hợp xướng mà Ông bỏ nhiều tâm huyết viết thời còn trẻ nhưng sau đó vì lý do chính trị không được phổ biến. Các bản nhạc tình cảm mà Ông cho là từ "nửa trái tim còn lại" cũng cùng chung số phận: bị dìm và "bỏ tử lạnh"!

Nhạc Sĩ Tô Hải viết: "Nhà văn quân đội - Đại Tá Nguyễn Khải, trước khi qua đời đã tuyên bố: "Miền Bắc đã cho tôi Độc Lập, miền Nam đã cho tôi Tự do..." Còn tớ, vẫn còn sống nhăn răng đây, tuyên bố: "Miền Nam đã cho tớ cả Độc Lập, cả Tự Do và cả Hạnh phúc nữa". Độc lập về tư duy, Tự do về viết lách và... không viết lách. Còn Hạnh Phúc thì ... "độc lập và tự do tìm kiếm hạnh phúc cho mình"... Tuy nhiên để có được ba điều thiêng liêng đó, tớ đã phải vứt bỏ biết bao điều mà trước kia, có cho... kẹo cũng chẳng dám nghĩ, dám làm ..."

Phan Anh Dũng (Richmond, Virginia USA - 15 tháng 4, 2009)

Tiểu sử cực thiệt thà (do chính nhạc sĩ Tô Hải viết ngày 24 tháng 8, 2007)

Hôm nay tớ xuýt đứt hơi, xun lưng vì nhạc Rap, vì cô "phò-ren" (friend) Ho (?) dọa đến học làm rap-pơ. Tớ quá lo lòi cái dốt ông già.

Nên vội vã mang sáng tác ra thực nghiệm! Ai ngờ đâu bìa nó ra là một chuyện. Còn thực hành nó mới khó làm sao.

Quả rap-pơ phải vất vả biết bao. Vừa phải hát, vừa phải lộn, phải nhào... Không có sức chỉ có mà ... củ tỏi! Thế mới biết vì sao Rap nổi trội: Một bé Kim bỗng sáng chói bầu trời. Được tán dương trên báo chí, trên Đài. Một thần tượng của các phăng (tê) âm nhạc (à quên âm nhạc). Thôi thì đã định nổi danh bằng Rap, Tớ cũng liều, nhưng chỉ viết mà thôi! Láy Tình Yêu, Hôn Hít... làm đề tài. Thề đến chết không dám làm rập sỹ. Biết đâu đây sẽ có người đề ý, lấy vài bài trên blốc tớ hát chơi. Và biết đâu có nhà báo, nhà đài...tung lên sóng, lên khuôn thì thật.. tuyệt! Bạn thấy đấy, hôm nay dù không viết Rap số 3 nhưng quen viết có vắn. Nghề viết Rap tớ đã bị nhập tâm. Nên tiểu sử tớ cũng thành bài...Rắp!

Tiểu sử tớ rất chi là "phức tạp". Chỉ xin khai tóm tắt một vài dòng. Còn các bạn trẻ có tin hay không, Thì già này cũng đành lòng cam chịu!...Tớ sinh ra tháng 9 năm Đinh Mão. Tính đến nay (81 tuổi ta.)! Sự học hành rất thiếu thốn, qua loa. Vì Đế Quốc chỉ cho học vừa đủ. Một cái bằng ông tú chưa hoàn thành (tú tài 2 chưa có!) Có nghĩa là bằng trình độ học sinh Lớp 11, nên tớ dốt hoàn dốt. Không những thế tớ cả đời bị nhốt: trong trường sơ (soeur), trường đạo, trường giòng. Ở gia đình tớ lại bị cấm cung. Cấm đủ thứ, trừ việc đi học nhạc... Đủ các món nào xướng âm, hòa thanh, sáng tác...

Tớ chán quá nên bỏ ngang tìm đọc, đủ thứ văn chương, triết học hầm bà làng... Từ Von-te, Ban Dắc, đến Sa-Găng. Nên ảnh hưởng đủ thứ ba lẳng nhặng trong đầu óc. Gia đình tớ, một gia đình công chức. Suốt cả đời hầu ngoại quốc kiếm ăn... Nên sau này từ cách mạng 45. Được xếp loại là gia đình theo "Địch" ! Cá nhân tớ sau này trong lý lịch: Ghi thành phần "tiểu tư sản" rất to. Có nghĩa là luôn chao đảo, mơ hồ, kém "lập trường" dù đã bỏ nhà theo cách mạng! Dù đã được kết nạp Đảng rất sớm! Dù có vài trăm sáng tác được khen. Tớ sống được vượt qua

nhieu thành kiến. Nhờ làm ăn tử tế, nhờ sáng tác liên miên. "Tuần chay" nào cũng có nước mắt đổ liền. Chiến thắng nào chẳng có tên thắng tử.

Cho đến ngày 30 tháng tư năm đó. Tử được về Thành phố Bắc Hồ... Thì tử bỗng giật mình rồi nhận ra, công của mình chính là công con cóc. Cái tên mình chỉ gắn độc một bài "Nụ cười sơn cước" viết từ thuở 20. Còn tất cả... thế thời đã... xếp xó!

Tháng 9 mồng 2, nói chung là "ngày giỗ". Được lôi ra để "cúng cụ" mà thôi. Chiến tranh qua đi, Nhạc của tử hết thời.. Tuổi của tử 60 không còn kịp "cưa sừng làm nghề". Gặp thời thế, thế thời phải thế. Tử xoay sang nghề dịch sách kiếm ăn... Sách tử dịch sáu cuốn in chạy ầm ầm. Tử sống khỏe cho đến ngày... hưu trí. Về âm nhạc? Vì còn là nhạc sỹ, một vài năm tử xuất hiện vài lần... Công xéc tô, sô nát theo com-măng... Mong vực dậy nhạc thính phòng, giao hưởng. Nhưng tiếc thay, tất cả là ảo tưởng.

Vì thời nay có lắm cảm có điên khùng. Mới vùi đầu trong tổng phổ suốt năm để viết ra những thứ chẳng ai nghe ai dựng! Thế là tử im re, tử chịu đựng. Kiếp sống nghèo nhờ vợ bán bánh mì. Thêm vào lương hưu trí cứ teo đi...Tử quyết tâm ẩn danh cho đến chết. Nào ai ngờ gặp thời Internet. Tử tiêu sấu bằng các trang web đủ màu! Đang chán phê các câu truyện đầu đầu trên Niu ưých, trên Lơ poăng, trên Lô-xờ-ăng gơ lét...Thì gặp ngay một ông cụ blốc bléc. "Bạn đánh nhau" của tử từ khi xưa. Tử quyết định phen này làm blốc-gơ. Mong giúp đỡ lớp trẻ bằng lý thuyết, bằng thực hành, bằng kinh nghiệm, cuộc đời. Và trước mắt tử chú trọng đề tài vào nhạc rap, đang là nhạc thời thượng. Tiểu sử tử viết ra mà phát... ngưng. Nhưng cũng xin lớp trẻ hãy lượng tình...

Tin? Không tin? Tùy mạng mỡ của mình. Muốn biết thêm xin cứ đến building Miếu Nội hỏi thăm tử chính danh là **Tô Hải**./.

Lại Cái Chuyện Nụ Cười Sơn Cước - Tô Hải

Hôm nay, ngồi vào computer thấy mất tiêu đâu bài hát này, phục hồi lại để người nghe bản chính gốc thì lại mất tiêu đâu một phần chính của bản thuyết minh. đành viết lại có bổ xung thêm một số đau khổ mới khi vào Google gõ cái tên tớ và tên bài hát đó.. vì những bài tán láo về nó.

Rằng thì là: 1-Tớ cầm ghi ta hát lên (chứ không phải "viết lên" như cô bé Kim -rap-pơ tuyên bố viết (?) nhạc rap trên Tinhvi đâu?) Cái ngày đông rét mướt năm đó Tây nó đánh dữ dội lắm... Bộ Tư Lệnh III mà tớ làm "lính kiếng" lúc đó phải rút vào tận Kim Bôi (Hòa Bình).

Tớ đóng quân trong nhà một cô con gái có tên Đinh thị Phạm, 24 tuổi đời. Thích thì có thích nhưng chưa biết "tán gái" mà chỉ biết làm thơ, làm vài câu thơ rồi ngâm nó lên theo kiểu riêng của tớ gọi là ca khúc (như các cụ ngày xưa khi hát "Chèo lên trên núi thiên thai..." ấy mà.) Thế là, trước khi rời rừng núi về học Lục Quân Trần Quốc Tuấn tớ muốn nói lên mối "tình cảm" của mình bằng ... vài câu thơ có giai điệu ... Thế thôi! Như tớ đã viết trong bài "Khai lý lịch thật thà" trên blog, tớ là một kẻ đã bị tiêm nhiễm từ bé bởi những bài ca ở trường sơ, trường giồng, rồi sau này, làm "sói con ("louveteau), "hướng đạo" (scout) bị các thứ âm nhạc đủ loại nó ăn sâu vào đầu óc, vào trái tim. Tớ hát và thuộc lòng đủ thứ, từ a capella nhà thờ "Gloria in excelsis

đê..ê,ê...ô", đến "Laissez moi vous aimer", "Oh! Rose Marie I love you!" "But where are you?" rồi đến đến cả "Maréchal nous voilà" (thời chính phủ Vichy) sau đó là Aikoku", "Shina no yoru" (thời Nhật lật Pháp).

Nghĩa là tớ hát tất cả, thích đủ thứ âm nhạc chứ chẳng bao giờ chú ý đến cái "nhời" nó nói cái quái gì. Tóm lại tớ là một thanh niên yêu nước, ghét Tây, mê âm nhạc (mélomane)"...không có định hướng! Cho nên, sau này, đi lính, bí bài hát cho bộ đội nghe, tớ cứ "bịa" ra đủ thứ ca khúc, rập khuôn theo các bài hát đã hát để tự hát, tự xuất bản bằng mồm. Sáng tác của tớ đều ảnh hưởng của Nhà thờ, của Tây, của Nhật và đặc biệt của Mỹ với Bing Crosby, Bob Hope,.. với các nhịp điệu, tiết tấu của swing, blues ... rất thịnh hành những năm 40.

Tớ với Ngọc Bích là "vua swing" ở sư đoàn 304 và Trường Lục Quân Trần Quốc Tuấn... Chẳng có biết dân tộc, hiện đại là cái quái gì! Ấy vậy mà bài nào mới "bịa" ra cũng được "quân chúng" hoan nghênh ra phết! Những lần xúc cảm về chuyện gì tớ đều "bịa" ra những "câu thơ có giai điệu", nhưng theo một khuôn khổ, hình thức nhất định mà tớ nhặt nhanh được trong quá trình hát lên cho mình, cho bạn bè, đồng đội nghe...cho vui. Thế thôi!

Nào ngờ..."Nụ cười sơn cước" lại được hoan nghênh đến thế và Ngọc Bích, Canh Thân, Hoàng Thi Thơ.. khi trút áo "lính cụ Hồ", thôi làm "đồng chí", đã mang nó vô thành (dân gian gọi là "dinh-tê") phổ biến khắp nơi. Để cho nó được chấp nhận bởi các cơ quan kiểm duyệt, họ xếp tớ vào loại tác giả tiền chiến!

Và từ đó "Nụ cười sơn cước", một trong những "tình ca thời kháng chiến" của bọn tớ sống nhờ cái mác nhạc tiền chiến đến ngày nay! Lại còn cái chuyện "địch" thu đĩa 78 vòng (chung với "Đur âm" của Nguyễn Văn Tý) nữa chứ! Tớ bị "đánh hội đồng" khắp nơi, nhất là tiền bản quyền thu đĩa (đúng một chỉ vàng) được gửi từ trong thành ra lại rơi vào đúng tay một CUV cùng chi bộ, "đồng chí" (nhưng không

đồng hướng) đã nhận được từ tay bà chị hẳn chuyên làm kinh tài cho khu ủy Liên khu III, ra vào Thành như đi chợ!

Tớ không mang tội "liên hệ với địch" là nhờ có hàng trăm "bức tranh cổ động bằng âm thanh" động viên lính chiến đấu trường kỳ có hiệu quả! Từ đó một loạt bài "thiếu tính chiến đấu" của tớ (sau này có được thu thanh trong cuốn băng cát-xét "Nửa trái tim tôi" mà tớ đã chuyển sang CD nhưng chưa biết cách làm thế nào để các friends nghe thử ???) đều bị cấm bằng mồm, mặc dầu các tướng, tá lớn, bé trong Quân Đội vẫn nhớ tớ với những bài hát đã làm các vị ấy xúc động một thời. (Tháng 5/2007 vừa qua, có một ông tướng mê nhạc của tớ, trước lúc qua đời, có thu thanh 3 bài của tớ trong một đĩa VCD, và dặn lại rằng "Thôi Nụ cười..." vì cần giới thiệu những cái "cấm" khác hơn - Ông tướng này chỉ lên có đến Thiếu thôi, có lẽ vì cái "lập trường văn nghệ" của ông ta thiếu ...vững vàng chăng? (VCD này tớ đang giữ nhưng cũng "ngu lâu" về computer nên chả biết làm sao để các friends nghe và xem được! Có ai đến giúp được tớ không?)

Trở lại với "Nụ cười sơn cước" Nó ra đời như thế đó. Tình thì có, nhưng mà là tình cảm, tình nhất (vì sợ kỷ luật) đã có gì đâu mà nhiều người viết về bài hát này cứ thêu dệt ra lắm chuyện, thậm chí còn đặt cả những cái tên Lò thị nọ, NôngThị kia ra rồi thay cả địa điểm, nơi sinh, ngày sinh của nó nữa mới khổ tớ chứ! Làm bà xã cứ trách tớ": "Có thể mà anh cứ giấu em!" Tớ định kiện báo vì "vi phạm luật báo chí "xâm phạm đến đời tư không được phép" của tớ mấy lần. Nhưng đọc đi, đọc lại thì thấy: họ đều xuất phát từ tình yêu đối với một sáng tác của tớ đã bao năm tưởng chết nay lại hồi sinh, từ tình yêu đối với tớ.

Đặc biệt có nhiều đồng đội cũ, nay về già, nghĩ về quá khứ tươi đẹp đã qua, đã viết về "Nụ cười sơn cước" như để tranh thủ viết về một thời một thanh xuân đẹp nhất của chúng tớ mà thôi. Vì vậy tớ lại lặng im ... (trừ một lần tớ lên tiếng phản đối và được xin lỗi và cải chính trên báo

An Ninh Thế Giới do quá nhiều điều bịa đặt không có lợi cho gia đình (cũ và mới) của tớ mà thôi).

Tuy nhiên cái "sự tam sao thất bản" thì kiện ai? Hội Nhạc Sĩ VN, rất nhiều Nhà Xuất Bản đã công bố bản chính thức của tớ trên các "Tuyển tập ca khúc trữ tình"... "Ca khúc vượt thời gian"... đăng đi, đăng lại trên báo chí... Vậy mà, các ca sỹ thời nay vẫn không chịu hát theo bản nhạc của tác giả! Trừ 2 người là Lê Dung và Đông Đào.

Còn trên Tivi, trong các tiệm cà phê-ca nhạc, họ tha hồ "phiêu" bắt tử, ngắt câu, ngắt đoạn tùy thích, nhất là bôi mờ, đánh bóng các nốt nhạc nghe đến rợn người (Ánh Tuyết). Ngay trong câu "Và trong lòng mưa hơn ở ngoài trời..." của tớ, bà Lê Dung vẫn còn "nhịu" ra "mơ" (?) hơn ở ngoài trời".. nữa là! Huống hồ những vị ca sỹ không biết xướng âm thì làm sao sửa được những gì đã trót hát sai qua bản... truyền khẩu.

Tớ chán quá nhưng lại nghĩ: Ôi dào! thời buổi này họ nhắc đến tên mấy ông nhạc sỹ già đã là may lắm rồi! Cứ kênh kiệu mãi chúng nó cho cả tác phẩm lẫn người vào sọt rác lịch sử như đã từng cho cả hàng ngàn bài ca ra đời cái thời "Tiếng hát át tiếng bom" cho biết mặt!

Thua! Thua! Xin chào thua!

Tiện đây xin post lên bài báo của Thanh Niên tương đối chính xác vì có sự thông qua của "khổ chủ":

Nhạc sĩ Tô Hải với hồi ức buồn Nụ cười sơn cước

28/05/2007 - Hà Đình Nguyên

Nhân dịp đến dự lễ trao tặng xe lăn các tướng lĩnh và cán bộ có công do Báo Quân Đội Nhân Dân tổ chức, tôi thật sự xúc động khi thấy một ông già quân phục chỉnh tề, huân chương đỏ ngực, chống gậy lập cập lên nhận xe. Đó chính là nhạc sĩ Tô Hải, tác giả ca khúc nổi tiếng một thời "Nụ cười sơn cước"... Sau buổi đó, tôi đã đến gặp ông tại nhà riêng.

Nhà của ông là căn hộ tập thể tận tầng lầu thứ 11 của chung cư Miếu Nôi (Q.Bình Thạnh - TP.****). 81 tuổi, đi đứng khó khăn do từng bị hoại tử khớp xương hông phải thay xương chậu, xương đùi bằng chất liệu titan do Pháp chữa trị... vì những lý do đó nên nhạc sĩ Tô Hải rất ít xuất hiện nơi này, nơi nọ.

Thế nhưng, dù không đi đâu ông lại biết rất nhiều những sự kiện đang diễn ra trên toàn cầu. Với khả năng thông thạo 3 ngoại ngữ, mỗi ngày ông dành từ 10 đến 12 tiếng để đọc tin tức trên internet. Cô Lâm Ái, vợ ông, khoe: "Chỉ một mình anh ấy đọc nhưng sau bữa cơm trưa hoặc tối là tôi và con gái Tô Lâm Phụng (sinh năm 1993) đều biết hết mọi chuyện xảy ra trên thế giới..."

****Thế ông không còn cảm hứng để viết nhạc?***

- Đã hơn 20 năm nay tôi không còn làm âm nhạc, vì âm nhạc của lứa chúng tôi không còn đất sống. Thời buổi bây giờ chẳng ai sử dụng ca khúc của lớp già chúng tôi: Chu Minh, Hoàng Vân, Nguyễn Đức Toàn, Huy Du, Hồ Bắc, Doãn Nho... trừ những ngày lễ lạc gì đó họ mới hát lại! Bọn chúng tôi trở nên lạc lõng, hỏi tên chẳng ai biết. Thôi thì, tự an ủi là bọn tôi đã hoàn thành nghĩa vụ đối với một thời kỳ lịch sử.

**** Ông đến với âm nhạc từ lúc nào?***

- Thời tiểu học, tôi học hát và tham gia ban đồng ca Saint Joseph, từng đoạt giải thưởng âm nhạc Chim Sơn Ca của Hướng đạo sinh toàn Đông Dương. Đang học dở tú tài 2 thì tôi nhập ngũ ngày 19.8.1945. Tôi viết ca khúc đầu tay "Trở về đô thành" (1946) rồi "Nụ cười sơn cước" (1947) đều do bản năng và mê nhạc mà thành. Tôi luôn tự cho mình là một người lính làm nhạc cho mình, cho đồng đội mình hát. Chỉ đến năm 1951, khi về Đoàn văn công Khu 4, tôi có dịp gặp nhạc sĩ Nguyễn Văn Thương. Được ông động viên khuyến khích, tôi thấy tự tin hơn để chuyên tâm vào sự nghiệp âm nhạc. Khi hòa bình lập lại,

tôi được tham dự lớp sáng tác 18 tháng đầu tiên của Tổng cục Chính trị QĐND Việt Nam (1957-1958) do các chuyên gia Liên Xô, Trung Quốc và CHDCND Triều Tiên dạy. Cùng lớp với tôi có các nhạc sĩ: Trọng Loan, Nguyễn Xuân Khoát, Nguyễn Văn Thương, Nguyễn Văn Tý, Lưu Cầu, Vũ Trọng Hối, Lương Ngọc Trác, Văn Chung, Nguyễn Nhung, Vân Đông...

Năm 1958, tôi là người đầu tiên viết bản giao hưởng đại hợp xướng gồm 4 phần (thể loại cantata) "Tiếng hát người chiến sĩ biên thùy". Đạo ấy, ở nước mình làm gì có trống định âm (Timpani), hạc cầm... nhưng tôi vẫn cứ viết. Bản giao hưởng này được biểu diễn năm 1959 và được hàng loạt giải thưởng. Có lẽ vì thế mà trong Bách khoa từ điển của Pháp (Encyclopédie de la Musique) xuất bản năm 1960 có tên tôi, họ ghi là "nhà soạn nhạc" (compositeur) cùng với 11 người viết ca khúc (chansonnier) thời ấy...

* Ca khúc Nụ cười sơn cước đã được ông sáng tác trong hoàn cảnh nào? Và "Ai về sau dãy núi Kim Bôi..." là ở đâu vậy?

- Kim Bôi là một dãy núi thuộc tỉnh Hòa Bình. Đạo đó đơn vị tôi ở nhờ một làng dân tộc Mường. Tôi được ở trong một gia đình có cô con gái rất đẹp, nàng tên là Phạm. Cũng chỉ là "để ý" thàm vậy thôi! Khi đơn vị tôi chuyển quân, với tình cảm lưu luyến hết sức chân thành tôi đã: "hình dung một chiếc thắt lưng xanh, một chiếc khăn màu trắng trắng, một chiếc vòng sáng lóng lánh với nụ cười nàng quá xinh !" và chuyển những tình cảm này thành ca khúc, ca ngợi chung những bông hoa rừng mà tôi đã từng gặp.

* Sau này có bao giờ ông gặp lại nàng "sơn nữ" này?

- Có, và đó là nỗi ân hận của tôi. Năm 1973 hay 1974 gì đó tôi có lên Hòa Bình tìm lại "người xưa" dù biết rằng cô ấy đã có chồng con. Sau dãy núi Kim Bôi đã biến thành vùng công nghiệp khai thác suối nước nóng, đường sá mở rộng, người miền xuôi lên ở nhiều. Cô Phạm ngày

xưa giờ đã là một thiếu phụ luống tuổi, ăn mặc theo kiểu người Kinh và... chẳng biết tôi là ai cả ! Nhắc lại chỉ thêm buồn... Biết vậy, cứ hãy sống với kỷ niệm xưa.

* Đã ở bên kia ngưỡng tuổi 80. Nhìn lại hơn 60 năm hoạt động nghệ thuật, ông có điều gì muốn tâm sự?

- Phương châm sống của tôi hiện nay là hãy quên đi quá khứ (để khỏi tiếc nuối, kể công với lịch sử), hãy sống với hiện tại (để luôn vui với những gì mình đang có) và đừng nghĩ đến tương lai (để khỏi thấy mình quá già, sắp chết). Tôi có một valy tác phẩm chưa hề sử dụng. Tôi dặn vợ: khi tôi chết hãy vẫn cứ để chiếc valy ở đây cho đến khi nó có "duyên" tìm được tri kỷ hoặc có ai cần nghiên cứu về cái thời đẹp nhất đã xa xưa của lũ nhạc sĩ già chúng tôi thì cho mượn... Nhược bằng chẳng ai rồi hơi "tìm về quá khứ" thì con gái tôi (Tô Lâm Phương - chơi piano tạm tạm) sau này có điều kiện sẽ dựng lại...